

پیوند صورتک‌هایی که حس دارند

زمان نمایش فیلم تغییر چهره (face off) در سال 1997، کسی فکر نمی‌کرد ایده این فیلم روزی به حقیقت بپیوندد. اما تنها 8 سال پس از خلق این فیلم، با پیوند قسمتی از صورت یک زن فرانسوی، اولین قدم برای تحقق این رویا برداشته شد.

جام جم آنلاین: زمان نمایش فیلم تغییر چهره (face off) در سال 1997، کسی فکر نمی‌کرد ایده این فیلم روزی به حقیقت بپیوندد. اما تنها 8 سال پس از خلق این فیلم، با پیوند قسمتی از صورت یک زن فرانسوی، اولین قدم برای تحقق این رویا برداشته شد. البته تا اجرای کامل ایده این فیلم، یعنی پیوند کامل صورت، مسیر طولانی‌ای باقی مانده بود که آن هم با تلاش و رقابت متخصصان مطرح پیوند اعضا در سراسر جهان، عملی شد و هفته گذشته دستاورد آنها به نمایش عموم درآمد.

سال 1954 با پیوند یک کلیه اهدایی به بیمار داوطلب، اولین پیوند موفقیت آمیز اعضای بدن انسان انجام شد و خیلی سریع پیوند اعضای دیگر بدن هم امکان‌پذیر شدند. به طور کلی اعضای قابل پیوند شامل قلب، کلیه، ریه، پانکراس، غده تیموس، تخمدان و رحم و نسوج قابل پیوند هم شامل استخوان، تاندون‌ها، قرنیه، پوست، رگ‌های قلب و عروق خونی می‌شوند. اما پیوند زدن دست و پا و از آنها مهم‌تر صورت را باید موفقیتی استثنایی در علم جراحی دانست.

گام به گام تا پیوند کامل صورت

اولین جراحی پیوند جزئی صورت سال 2005 در فرانسه انجام شد و طی آن زنی 38 ساله که صورتش توسط حمله سگ بشدت آسیب دیده بود، مورد جراحی قرار گرفت و گونه، بینی و لب‌های جدیدی دریافت کرد. البته جراحان این بیمار تاکید داشتند این یک عمل پیوند کامل صورت نبوده، بلکه تنها شامل بخش‌هایی از صورت این بیمار می‌شده است. آنها هدف نهایی خود را، استفاده از تکنیک پیوند کامل جراحی برای قربانیان سوختگی‌های شدید بیان داشتند و در عین حال اعتراف کردند هنوز راه‌حلی برای مشکلات این نوع پیوند پیدا نکرده‌اند.

بعد از این جراحی، چندین جراحی پیوند جزئی صورت در ایالات متحده آمریکا و چین نیز انجام شد. در واقع تنها 4 ماه بعد از انجام اولین پیوند صورت در فرانسه، جراحان چینی خبری منتشر کردند که نشان از یک مسابقه علمی و پزشکی در جهان داشت. آنها اعلام کردند دومین عمل جراحی پیوند صورت جهان را روی یک مرد چینی انجام داده‌اند. در این پیوند هم که بافت پیوندی صورت از یک مرد دچار مرگ مغزی گرفته شده بود، بافت جدید در قسمت میانی صورت، زیر چشم‌ها و بالای دهان قرار گرفت.

بعد از فرانسه و چین، جراحان برای اولین بار در آمریکا توانستند 80 درصد از صورت یک زن را با استفاده از پوست و ماهیچه‌های گرفته شده یک جسد بازسازی کنند. به این ترتیب و با انجام این عمل جراحی، کل صورت این زن عوض و انسان یک گام دیگر به ایده تخیلی فیلم مشهور Face Off نزدیک‌تر شد. البته طی این سال‌ها، در دنیای پیوند صورت تا حدی پیشرفت ایجاد شد که در دستاوردی جدید، پزشکان نه تنها موفق شده‌اند رویای پیوند کامل صورت را تحقق ببخشند، بلکه حس بویایی بیمار را هم به او بازگرداندند. به این ترتیب در کمال ناباوری، دریافت کننده اولین پیوند کامل صورت در یک کنفرانس خبری شرکت کرد و گفت برای نخستین بار حس بویایی را بازیافته است.

در طول دست‌کم 20 نوبت جراحی که به تعبیر بسیاری از جراحان مطرح جهان به معنی درنوردیدن حد و مرزهای تازه در زمینه جراحی ترمیمی بوده است دالاس وینز آمریکایی که صورتش سال ۲۰۰۸ در اثر اتصال برق سوخت، صورتی جدید پیدا کرد. نکته جالب این که وینز اعلام کرده صورتش احساسی طبیعی دارد و حس می‌کند صورت خودش است. البته با آن که پزشکان نتوانستند بینایی وینز را به او بازگردانند و او با عینک آفتابی سیاه‌رنگی در اجتماع حاضر می‌شود، اما معتقد است بازیافتن حس بویایی و توانایی نفس کشیدن از طریق بینی، بهترین بخش درمان بوده است.

چالش‌های جدی پیوند صورت

عمل پیوند صورت دست‌کم 15 ساعت طول می‌کشد، چراکه جراحان باید برای این پیوند، تمامی رگ‌های خونی، ماهیچه‌ها و پوست اعطاکننده را به بیمار پیوند بزنند. البته کار پیوند در همین جا ختم نمی‌شود، چون ممکن است ماه‌ها طول بکشد تا اعصاب کاملاً بهبود یابند، بنابراین تا آن زمان نمی‌توان با قطعیت از موفقیت کامل صحبت کرد.

نکته: در طول دست‌کم 20 نوبت جراحی که به تعبیر بسیاری از جراحان مطرح جهان به معنی درنوردیدن حد و مرزهای تازه در زمینه

جراحی ترمیمی بوده است، 171#؛ دالاس وینز» آمریکایی که صورتش سال ۲۰۰۸ در اثر اتصال برق سوخت، صورتی جدید پیدا کرد البته حتی وقتی تمامی ورم‌های صورت خوابید، چهره بیمار کاملاً شبیه صورت اعطاکنده نخواهد بود، چراکه ساختار استخوان متعلق به خود بیمار است و تنها پوست متعلق به شخص دیگری است. اما با وجود این، جراحی‌های صورت با چالش‌های اساسی مواجه است که از اصلی‌ترین آنها باید به نارضایتی اهداکنندگان اشاره کرد. در واقع داوطلبان انجام چنین پیوندی باید منتظر اعطاکنده صورت باشند و این اصلاً آسان نیست، چراکه خانواده اعطاکنده وقتی در شوک و اندوه شدید است باید راضی به اهدای قسمتی از بدن او شود که بخشی اساسی از هویت عزیز از دست رفته‌شان است.

نکته دیگر این که حتی پیدا کردن بیماری که چنین جراحی‌ای روی صورتش امکان‌پذیر باشد هم کار دشواری است. در واقع حالات روانی بیمار پیوندی بسیار مهم است، چون طول دوره درمان بیمار بیشتر از هر چیز به تمایل وی به تطبیق با شرایط جدید بستگی دارد. به همین علت هم داوطلبان انجام این عمل، تحت سخت‌ترین آزمایش‌های روان‌شناسی و جسمی قرار می‌گیرند.

اما مشکلات این بیماران فقط به مراحل قبل از عمل یا حتی دوران نقاهت خلاصه نمی‌شود، چرا که تمامی بیماران پیوندی باید برای همیشه، داروهایی مصرف کنند تا به کمک آنها بدن‌شان بافت پیوندی را رد نکند؛ در حالی که بر اثر مصرف این داروها، سیستم ایمنی بدن بشدت ضعیف می‌شود. در ضمن در مقایسه با پیوند اعضای نظیر کلیه یا کبد، خطر پس زدن پیوند پوست بسیار زیاد است و در نهایت هم علاوه بر مصرف داروهای جلوگیری از پس زدن، عمل پیوند، عمر بیمار را نزدیک به ۱۰ سال کم می‌کند.

اخلاق پزشکی در برابر ماسک‌های بیگانه

بیمارانی که صورت آنها بر اثر سرطان، سوختگی یا تصادف از شکل افتاده است می‌توانند از پیوند صورت بهره‌مند شوند. مطمئناً بازسازی صورت برای جراح بسیار دشوار است، چراکه ناحیه بازسازی شده باید امکان حرکت داشته باشد تا بیمار بتواند احساسات و عواطف خود را از طریق صورت بویژه لب، چشم و گونه بیان کند. به همین دلیل هم پیوند پوست سایر بخش‌های بدن بیمار به صورت او اجازه حرکت یا حساسیت را نمی‌دهد و در واقع تنها نقش ماسک را بازی می‌کند، پس این جراحی علاوه بر پوست، پیوند عضلات و اعصاب را نیز باید در بر بگیرد.

در پیوند عصب‌های این جراحی از فرآیندی به نام مایکروسرجری (microsurgery) بهره می‌برند (نوعی جراحی که در آن از ابزار پیشرفته و ظریف و همچنین یک میکروسکوپ استفاده می‌شود). همچنین لازم است سرخرگ‌ها و سیاهرگ‌ها از صورت فرد اهداکننده جدا شوند. در همین حال پزشکان باید ماهیچه‌های صورت، پوست و چربی زیر پوست را هم از صورت دریافت‌کننده جدا کنند.

برای این که پیوند صورت موفقیت‌آمیز باشد باید اعصابی که احساس و حرکت را کنترل می‌کنند به درستی پیوند زده شوند. ناگفته پیداست، پیشرفت‌های پزشکی که به فرونشاندن واکنش سیستم دفاعی بدن نسبت به بافت‌های خارجی کمک می‌کند، احتمال موفقیت پیوند صورت را افزایش می‌دهد. باوجود انجام چنین اعمال سخت و حساسی برای پیوند موفق صورت، حتی پیش از آن که از نظر عملی پیوند صورت ممکن شود هم بسیاری از جراحان آن را کاری شدنی می‌دانستند، اما در عین حال تأکید می‌کردند پیش از آن که کسی عملاً برای دریافت صورت از شخصی دیگر، زیر عمل جراحی قرار گیرد، ضروری است درباره جنبه‌های اخلاقی این موضوع جدید و متفاوت بحث شود. به عبارت دیگر، آنها معتقد بودند مساله این نیست که آیا می‌توان صورت را پیوند زد یا خیر، بلکه سوال این است که آیا اصولاً باید چنین عملی را انجام داد یا نه.

بنابراین درحالی که مردم به طور کلی پیوند صورت را اگر به آن نیاز داشته باشند می‌پذیرند، اما عملاً مایل نیستند صورت خود را پس از مرگ اهدا کنند.

به نظر می‌رسد پیش از آن که این شیوه درمان گسترش پیدا کند باید جنبه‌های اخلاقی آن را میان مردم به بحث گذاشت تا موانعی که سر راه اعطای صورتی جدید به بیماران قرار دارد مشخص شود.

بهاره صفوی / گروه دانش